

WIZYTACJA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W DYWINIE W DIECEZJI WILEŃSKIEJ Z 1867 ROKU

Polskie miasteczko kresowe Dywin na Polesiu w XIX wieku (1878) miało dwie cerkwie prawosławne, bożnicę i parafialny kościół rzymskokatolicki. W czasach II Rzeczypospolitej położone w województwie poleskim, w powiecie kobryńskim, zostało zdegradowane do rzędu wsi i włączone do gminy Dywin. Po drugiej wojnie światowej znalazło się w granicach Związku Radzieckiego (Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka), a od 1991 roku białoruski *Дзвін* położony jest w granicach niepodległego państwa Białoruś.

Parafia z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP w Dywinie, uposażonym przez polskich królów – Jana Kazimierza i Michała Wiśniowieckiego w XVI wieku, należała do diecezji łuckiej (łucko-brzeskiej). Od 1799 roku parafia dywińska przeszła do diecezji wileńskiej. Należały wówczas do niej miejscowości: Bielsza, Nowosiółki, Mokrany, Lipowo, Lachowica i Lepary. W 1866 roku parafia rzymskokatolicka w Dywinie uległa kasacji carskiej, a jej świątynię przekazano prawosławnym. W czasie pierwszej wojny światowej drewniany kościół strawił pożar. W 1917 roku tamtejsi katolicy odbudowali świątynię parafialną i odrodziła się parafia. Po erygowaniu w 1925 roku diecezji pińskiej parafia dywińska należała do tej diecezji.

Prezentowana wizytacja kościoła parafialnego w Dywinie z 1867 roku jest najprawdopodobniej inwentarzem i historią parafii po jej kasacji przez władze carskie. Sporządził go ostatni proboszcz o. Wawrzyniec Żurakowski MIC. Tekst wizytacji znajduje się w Archiwum Diecezjalnym w Drohiczynie, Zespół Archiwum Parafii Dywin, sygn. III/1/6.

* * *

Opis fizyczny dokumentu rękopiśmiennego

„Wizyta Kościoła Parafialnego Rzymsko-Katolickiego Dywińskiego w roku 1867”.

Dokument rękopiśmienny o wymiarach: 332 x 211 mm, w formie 1 składki – 3 karty złożone na pół, co daje 12 stron niepaginowanych. Dokument uszyty jest białą lnianą nicią na 4 sznurkach (związach) i wklejony w okładki (340 x 217 mm) z tektury makulaturowej (sklezione ze sobą rękopiśmiennie i drukowane karty w j. rosyjskim) z użyciem wyklejek z tego samego papieru na którym naniesiony jest tekst. Okładki oklejone marmurkiem w tonacji brązowej, połączone są w grzbiecie brązowym płótnem. Na górnej okładce pośrodku znajdują się 2 naklejki: jedna, starsza (168 x 150 mm), ozdobnie wycięta z papieru takiego jak w środku z odręcznym napisem: *Wizyta Kościoła Parafialnego Rzymsko-Katolickiego Dywinińskiego w Roku 186[7] sporządzona*”; na drugiej (144 x 68 mm) z białego papieru napis czcionką maszyny do pisania: *ARCHIWUM PARAFII DYWIN, Inwentarz Kościoła par. Dywin 1867* oraz odręczne oznaczenie *III/I*. Grzbiet u góry oklejony jest z obu stron (górnej i dolnej) kratką z białego papieru (100 x 40 mm), gdzie w części dolnej i grzbietowej maszynowym pismem powtórzono informacje z okładki. Dokument spisany na papierze wytworzonym techniką tzw. laną w kolorze kremowym o lekkim zielonkawym zabarwieniu. Tekst dokumentu pisany jest czarnym atramentem w języku polskim, ładnym, jednorodnym, odręcznym pismem pochylonym w prawo. Na pierwszej karcie nagłówek wypisany jest inną ręką, brązowym atramentem większymi literami również pochylonymi w prawo. Tekst w całym dokumencie wpisany jest w podwójne ramki (310 x 161 mm), od strony 2 do 10 znajdują się tabelki.

Przez wszystkie karty, w lewym górnym rogu przebija odcisk owalnej suchej pieczęci (wymiary z pierwszej karty: 20 x 15 mm), mało czytelny (pośrodku zauważyć można półksiężyc w pozycji poziomej odwrócony rogami do góry, a nad nim skrzyżowane trzy pałki). Przez cały dokument, w lewym dolnym rogu, blisko grzbietu, na wysokości 75 mm od dołu, przewleczona jest przez dziurki (w odległości 30 mm pomiędzy nimi) czerwona pleciona tasiemka (± 2 mm). Na pierwszej stronie pod tasiemkę została włożona ozdobna podkładka chroniąca kartę przed rozerwaniem. Na ostatniej karcie tasiemka jest zawiązana na jedną kokardkę.

Stan zachowania dokumentu na dzień 8 lutego 2016 roku

Cały dokument zachowany jest w dobrym stanie. Okładki mocno przytwierdzone do składki, w niewielkim stopniu rozklejona tektura makulaturowa, a na brzegach miejscami przetarta i odklejona okleina marmurkowa. Papier zachował się w bardzo dobrym stanie. Ostatnia karta oderwała się od składki, ale zaczepiona jest do składki dzięki tasiemce. Przy grzbiecie, na przestrzał dokumentu, widocznych jest kilka dziurek po owadach. Karty w niewielkim stopniu są zabrudzone w prawych narożach. Najbardziej zabrudzone są wyklejki, szczególnie te przylegające do tektury. Spowodował to klej, który przebił się przez papier, nanosząc chropowatą warstwę. Dokument jest zabezpieczony tekturową teczka.

TEKST WIZYTACJI

[k. 2] Wizyta kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego dywińskiego w roku 186[7] sporządzona.

Kościół parafialny rzymsko-katolicki dywiński V. Klasy¹

a) Kościół parafialny rzymskokatolicki dywiński, położony w guberni grodzieńskiej, w powiecie i dekanacie kobryńskim, w miasteczku Dywinie, drewniany, roku 1728 przez księdza Jana Antoniego Wojewódzkiego², plebana dywińskiego, zbudowany w figurze prostokąta z dwoma bocznymi skrzydłami i z kopułą w części blachą obitą,

¹ Prawodawstwo rosyjskie z 1843 roku dzieliło biskupstwa w Cesarstwie Rosyjskim na trzy klasy, uzależniając od nich wysokość uposażenia biskupa ordynariusza, konsystorza i członków kapituły. Niższemu duchowieństwu diecezjalnemu wyznaczono pensje ze skarbu w zamian za zabrany majątek parafialny. Parafie zostały podzielone na pięć klas, z uwzględnieniem obszaru parafii i liczby wiernych, na podstawie, których w każdej klasie wyznaczono proboszczowi pensję etatową w wysokości, według klas od I do V: 600, 500, 400, 275 i 235 klasa V. Ponadto każdemu proboszczowi pozostawiono niewielki areal gruntów rolnych i łąk – 33 dziesięciny. Tymi środkami finansowymi zarządzało Rzymskokatolickie Kolegium Duchowne w Petersburgu. S. L i t a k, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku*, Lublin 1996, s. 78-79.

² Ks. Wojewódzki Jan Antoni, kooperator (komendarz, wikariusz parafialny) w Dywinie od 1722 roku, od 1728 roku proboszcz i budowniczy drewnianego kościoła parafialnego. Po nim przyszedł w 1746 roku do Dywina ks. Jan Rymkiewicz.

w części błękitno malowaną, na której żelazny krzyż [w] promieniach. Ma długości 28, szerokości 18 arszynów³. Dach gontami⁴ nowo pokryty: na którym drewniany z frontu krzyż z końcami blachą obitemi. Ściany w roku 1853 w lisicach⁵ szrubami żelaznymi zamocowane. Cały kościół podważony i podwałki nowe podłożono. Wewnątrz kościoła dwa przedziały, to jest skarbczyk i zakrystia. Okien w ogólności dwadzieścia dwa, z których trzy są nowo dodane, w czasie reperacji dla oświetlenia poddasza kościoła, które wszystkie są nowo zrobione i na biało olejno pomalowane, nadto w skarbczyku i w zakrystii żelaznymi kratami opatrzone. Podłoga i stolowanie⁶ z tarcic⁷. W skarbczyku posadzka z cegły. Ołtarzów pięć: z tych ołtarz wielki stolarskiej roboty biało malowany, z rzeźbą połączaną o czterech filarach, blachą mosiężną powleczonych, z dwoma po bokach snycerskiej⁸ roboty biało malowanymi, częścią połączanymi archaniołami, i z dwoma na gzemsach⁹, takieże roboty i malowidła, wazonami. W nim obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela na biało malowanych, w części połączanych stolarskiej roboty ramach: nad którym obraz Boga Ojca, a nad nim Opatrzność <Boża> w obłokach z połączanymi promieniami. Cyborium¹⁰ niebiesko malowane, częścią połączane, z wyobrażeniem Ś[więtego] Ducha. Prezbiterium przegrodą stolarskiej roboty, żółto malowaną opatrzone. Za nim z prawej strony przy ścianie skarbczyka drugi ołtarz snycerskiej roboty o dwóch filarach, błękitno malowany, z rzeźbą w części połączaną i w części

³ Arszyn – dawna jednostka miary długości równa $\frac{3}{4}$ metra, używana w Rosji przed 1918 roku i w kilku innych krajach do czasu wprowadzenia systemu metrycznego (w Polsce w 1919 roku).

⁴ Gont – deszczułka klinowa używana do pokrywania dachów lub szalowania zewnętrznych ścian budynków.

⁵ Lisicami – winno być listwami.

⁶ Stolowanie – ciesielka, strop.

⁷ Tarcica – materiał drzewny otrzymany poprzez pocięcie okrągłaków równolegle do ich osi podłużnych; jedna z desek otrzymanych w ten sposób.

⁸ Snycerstwo – artystyczne rzemiosło, sztuka rzeźbienia w drewnie, dawniej także w kamieniu.

⁹ Gzems, właśc. gzyms – poziomo biegnący profilowany występ ściany, zdobiący wewnętrzne i zewnętrzne mury budynku oraz niektóre elementy wyposażenia, np. piece, kominki.

¹⁰ Cyborium – w architekturze sakralnej rodzaj baldachimu. Baldachimowa obudowa architektoniczna, wznoszona w kościołach nad ołtarzami, grobami świętych, chrzcielnicami lub relikwiarzami. Cyborium wykonywane głównie z drewna i kamienia.

posrebrzaną. W nim obraz Najświętszej Matki z Ś[więtym] Józefem i Panem Jezusem w ramach snycerskiej roboty pozłacanych. Na wierzchu Opatrzność <Boża> błękitno malowana w ramach okrągłych snycerskiej roboty pozłacanych. Nad mensą¹¹ krzyżyk w szklanej flaszce z całym przyborem cierpienia Chrystusa Pana. Z lewej prezbiterium strony trzeci ołtarz takż we wszystkich szczegółach z obrazem Ś[więtego] Michała Archaniola, nad którym obraz Ś[więtego] Jana Nepomucena, a na wierzchu ptak pelikan karmiący swoje pisklęta. Przy bocznych kościoła ścianach naprzeciw siebie położone dwa ołtarze: jeden z nich stolarskiej roboty, nowo przerobiony, o dwóch czworobocznych filarach, w światło błękit malowany snycerską robotą ozdobiony, w nim obraz Ś[więtego] Wojciecha z obrazem na wierzchu Ś[więtego] Antoniego Padewskiego. Drugi takż stolarskiej roboty nowo przerobiony takż we wszystkich szczegółach z obrazem Ś[więtego] Piotra Apostoła z malowaną na wierzchu infulą papieską¹². Trzy pierwsze ołtarze mosiężną blachą są ozdobione i wszystkie wszystkimi potrzebnymi obrusami, krzyżami, tablicami *kanony*¹³ zwanymi, portatelami¹⁴, poduszczkami i pokryciami z perkalu opatrzone.

¹¹ *Mensa* (łac. płyta, ołtarz) – kamienna płyta tworząca z podstawą (*stipes*) ołtarz. Była wykonywana z drewna, od VII wieku z kamienia. Od średniowiecza w niszy mensy (*sepulcrum*) umieszczano relikwie męczenników. Miejsce to całował celebrans w czasie sprawowania Eucharystii.

¹² Infula (mitra) – liturgiczne nakrycie głowy biskupa w formie trójkątnej czapki złożonej z dwóch płatów, złączonych materiałem. Z tylnego płatu zwisają swobodnie na plecy biskupa dwie wstęgi. Początkowo nosili je papieże, jednak nie jako strój liturgiczny. Od pontyfikatu Leona IX (XII w.) używana jest jako strój liturgiczny.

¹³ Kanony – trzy tablice oprawne na dawnych ołtarzach, z których jedna, największa, umieszczana była na jego środku, a dwie mniejsze po bokach. Środkowa tablica zawierała modlitwy odmawiane w czasie Mszy Świętej podczas ofiarowania. Tablica po prawej stronie ołtarza, gdzie kapłan obmywał ręce, zawierała Psalm 50 (*Lavabo Domine ...*), a tablica z lewej (tzw. ostatnia) – Ewangelię wg św. Jana.

¹⁴ Portatył (łac. *altare portatile*), ołtarzyk tablicowy – wykonywane od VII wieku małe, przenośne ołtarzyki, głównie metalowe lub z kości słoniowej, używane były w czasie podróży do sprawowania liturgii mszalnej. W późniejszym okresie ołtarz ten został zastąpiony zestawem miniaturowych sprzętów mszalnych wykorzystywanych przez kapłanów wojskowych lub duchownych przynoszących sakrament chorych tzw. wiatyk. Portatył powinien być wykonany z jednolitej bryły kamienia na tyle grubej, aby w środku znalazło się miejsce na relikwie, a na nim kielich i hostia a także puszka z komunikantami do konsekracji.

W prezbiterium z prawej wielkiego ołtarza strony ambona stolarskiej roboty, białą malowaną, z rzeźbą połączoną. Nad nią baldachim¹⁵ takiejże roboty i malowidła z osobą Pasterza trzymającego na ramionach jagnię, snycerskiej roboty. Naprzeciw ambony chrzcielnica w figurze wazona na podstawie białą malowanej stolarskiej roboty o dwóch gradusach¹⁶. Nad nią takież jak i nad amboną baldachim z wyobrażeniem Zbawiciela przyjmującego od Ś[więtego] Jana chrzest w Jordanie w obecności Ś[więtego] Ducha. Cała ta sztukateria¹⁷ snycerskiej roboty, białą malowana, częścią połączona. Wyżej ambony i chrzcielnicy nad prezbiterium drewniana tęczą wyobrażająca kalwaryjską górę, na której drewniany krzyż z męką Zbawiciela ordynaryjnej¹⁸ roboty snycerskiej, z osobami Najświętszej Panny i Ś[więtego] Jana Apostoła, na deskach malowanymi. Organ¹⁹ dwumiechowy o dziesięciu głosach z chórem stolarskiej roboty, żółto malowanym na dwóch drewnianych słupach opartym. Drzwi w ogóle cztery: z tych drzwi wielkie podwójne futrowane, drewnianym drągami w klamry żelazne ze środka zamykające się. Dwoje drzwi przy skarbczyku, jedno zewnątrz, a drugie prowadzą do prezbiterium, i jedno przy zakrystyi. Wszystkie drzwi stolarskiej roboty na zawiasach i krukach²⁰ żelaznych i wszystkie oprócz wielkich z wewnętrznymi zamkami, przy drzwiach od skarbczyka do prezbiterium prowadzących, zamek zepsuty i klucza do niego brakuje. Cały kościół na biało gliną wybielony.

¹⁵ Baldachim – dekoracyjny, ochronny daszek z materiału rozpięty na drążkach, przeznaczony do niesienia lub umocowania nad tronem, ołtarzem, katafalkiem. W liturgii występuje baldachim przenośny lub stały. W sztuce kościelnej stosowano najrozmaitsze formy baldachimów: jako dach ochronny nad ołtarzem, chrzcielnicą lub grobem (cyboryum), grobami świętych, relikwiarzami (konfesją), nad amboną (daszek) lub stallami (zwieńczenie zapleceków).

¹⁶ Gradus – stopień.

¹⁷ Sztukateria – dekoracja architektoniczna (np. rzeźby, rozety, gzymsy) ścian, sklepień, sufitów itp., wykonana w gipsie lub stiuku techniką narzutową lub metodą odlewu.

¹⁸ Ordynaryjny – przestarzałe: zwyczajny, pospolity.

¹⁹ Organ – tu organy.

²⁰ Kruk (z ros. крѹк) – gruby metalowy pręt z zagiętą końcówką.

Opisanie ornatów, kap itp.

L.p.	Ornaty białe	Sztuki
1.	Ornat lamy ²¹ srebrnej w karpia łuskę, w kwiatki zielone, z kampanką ²² , złotem i zieloną kitajką ²³ podszyty, z garniturem ²⁴ , jeden	1
2.	Ornat parterowy ²⁵ w złotoróżowe kwiaty, z kolumną złotej lamy, z galonem ²⁶ złotym, niebieską kraszanią ²⁷ podszyty, z garniturem, jeden	1
3.	Ornat parterowy w złoto zielone kwiaty, z kolumną złotej lamy, z galonem złotym, różową kitajką podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
4.	Ornat lamy złotej w srebrne kwiaty z galonem złotym, podszyty materyą grodeturową ²⁸ , bez rekwizytów, jeden	1

²¹ Lama – gładka lub wzorzysta tkanina jedwabna o tle całkowicie lub częściowo pokrytym dodatkowym wątkiem metalowym złotym lub srebrnym, wyjątkowo obydwoma, często w postaci pasków folii. W wyrobach najlepszej jakości wątki są niewidoczne. Wzory drobne, geometryczne, np. kwadraty, szachownica, „rybia łuska”. W inwentarzach polskich lama bywa określana zwykle wedle koloru przędzy jedwabnej widocznej spod wątków metalowych. Używana na bogate ubiory męskie i suknie damskie, na szaty liturgiczne od XVIII wieku do dziś.

²² Kampanka, kampana, kompana – rodzaj wąskiej koronki klockowej, wyrabianej w oparciu o najłatwiejsze przeploty koronkowe. Wytwarzana we Francji w XVIII-XVIII wieku, w Polsce w XVIII wieku

²³ Kitajka (*Kitaj* rosyjska nazwa Chin) – cienka, dość gęsta, gładka, lśniąca tkanina bawełniana lub jedwabna o splocie płóciennym, jednobarwna lub mieniąca się (wątek różniący się barwą od osnowy). Najprostsza i najpospolitsza z tkanina jedwabnych, cieńsza i zwykle gorsza gatunkowo od tafty. Wyrabiana na Wschodzie, sprowadzana do Polski w XVII wieku z Turcji, w następnym stuleciu wyrabiana w Grodnie.

²⁴ Garnitur – w znaczeniu liturgicznym komplet szat liturgicznych: ornat, dalmatyki i kapa.

²⁵ Part (staropolskie) – gruba tkanina konopna lub lniana z najgrubszych pakuł używanych przy klepaniu lnu, zgrzebna, niebielona. Wyrabiana w Polsce od bardzo dawna w domowych warsztatach. Używana na najtańszą odzież ludu wiejskiego i ubrania robocze.

²⁶ Galon (franc.) – wyrób pasamoniczny w formie gładko lub wzorzysto tkanej, rzadziej plecionej taśmy wykonanej z nitki jedwabnych, bawełnianych i metalowych; naszywka z taśmą srebrnej albo złotej na mundurkach, tutaj na ornacie.

²⁷ Kraszanka – pisanka pomalowana na jeden kolor; np. robić, malować kraszanki.

²⁸ Grodetur, gradytur, gredytur, grodytur, grodetur – gęsta tkanina jedwabna o splocie grodeturu, rodzaj kitajki średniej grubości, barwiona na różne kolory, czasem wzorzysta (broszowanie). Importowana z Francji od XVI wieku, wytwarzana w manufakturze

5.	Ornat pół złotej lamy w także kwiaty na płamkach niebieskich, z galonem szychowym ²⁹ , różową kitajką podszyty, z garniturem atłasu żółtego, jeden	1
6.	Ornat materji szychowej żółtej z galonem złotym z dobranym garniturem materji żółtej, ciemną kraszaniną podszyty, jeden	1
7.	[k. 3] Ornat z pasa tureckiego lamy złotej z atłasowym garniturem, popielatą kitajką podszyty, jeden	1
8.	Ornat parterowy popielaty, z galonem białym szychowym, zieloną kitajką podszyty, bez garnituru, jeden	1
9.	Ornat parterowy w różne kwiatki, z kolumną niebieskiej materji, z galonem szychowym, różową kraszaniną podszyty, jeden	1
10.	Ornat parterowy w kwiatki złoto różowe, z kolumną materji fioletowej, niebieską kraszaniną podszyty z garniturem, jeden	1
11.	Ornat szychowy w złote fale, z kolumną ponsową ³⁰ w różne kwiatki, popielatą kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
12.	Ornat parterowy w kwiatki zielone, z kolumną fioletową, popielatą kitajką podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
13.	Ornat parterowy w różne kwiatki, z galonem szychowym, podszyty kraszaniną bez garnituru, oprócz welum, jeden	1
14.	Ornat parterowy, z takąż kolumną białej materji, z galonem białym szychowym, popielatą kraszaniną podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
15.	Ornat grodeturowy z kolumną niebieską w różne kwiatki, z galonem białym szychowym, niebieską kraszaniną podszyty z garniturem dobranym, jeden	1
16.	Ornat grodeturowy żółty, z kolumną parterową białą, z galonem żółtym szychowym, ciemną kitajką podszyty z garniturem, jeden	1
17.	Orant z pasa tureckiego w różne kwiaty, popielatą kitajką podszyty, bez garnituru, jeden	1
18.	Ornat grodeturowy z wyszytą męką Chrystusa, z galonem złotym, różową kitajką podszyty z garniturem, jeden	1
19.	Ornat w paski zielono fioletowe, z kolumną w kwiatki biało zielone, z galonem szychowym białym, popielatą kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1

grodzieńskiej w 2 połowie XVIII wieku. Używana jako odzieżowa, niekiedy jako tło do haftów.

²⁹ Szych – fałszywe złoto lub srebro używane do wyrobu galonów, haftów itp.; przędza (nitka) lniana lub bawełniana okręcona spiralnie paseczkiem miedzianym posrebrzonym lub pozłoconym, używana do haftów i wyrobów pasmanteryjnych.

³⁰ Ponsowy (wł. *pons*) – pąsowy, ciemnoczerwony zgaszony.

20.	Ornat szychu żółtego w ponsowo zielone kwiatki, z galonem srebrnym, białą kitajką podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
21.	Ornat białej materyi w zielone paski, z galonem szychowym, zieloną kraszaniną podszyty, z garniturem jeden	1
Ornaty czerwone		
22.	Ornat partowy różowy, z kolumną materyi burakowej, z kampanką srebrną, różową kitajką podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
23.	Ornat aksamitny w złote kwiaty, z kolumną takąż zieloną, złotem haftowaną, z galonem złotym, różową kitajką podszyty, z garniturem dobranym, jeden	1
24.	Ornat aksamitny, z kolumną lamy złotej w kwiatki, z galonem szychowym, czerwoną kraszaniną podszyty, z garniturem, jeden	1
25.	Ornat atlasowy w różne żółto szychowe paski, z kolumną białą, z kampanką szychową, czerwoną kraszaniną podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
26.	Ornat atlasowy w różne kwiaty z kolumną materyi białej pikowej w kwiaty, z kampanką po brzegach szychową, ciemną astrachanią podszyty, z garniturem, jeden	1
27.	Ornat atlasowy w kwiaty szychowe, z kolumną parterową białą, w kwiaty zielonoróżowe, ciemną kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
28.	Ornat atlasowy w kwiaty złote, z kolumną parterową białą w kwiaty, z galonem naturalnym ciemną kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
29.	Ornat parterowy w kwiaty srebrne, z kolumną niebieską w kwiaty białe, z galonem szychowym, czerwoną astrachanią podszyty, z garniturem dobranym, jeden	1
30.	Ornat atlasowy w różne paski żółto szychowe, z kolumną niebieską w kwiatki ciemnozielone, z galonem szychowym żółtym, zieloną kitajką podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
Ornaty fioletowe		
31.	Ornat sztofowy ³¹ w kwiaty złoto-srebrne z kampanką szychową, różową kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
32.	Ornat sztofowy w kwiaty srebrne, z galonem srebrnym, zieloną kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
33.	Ornat partowy w różne kwiaty, z galonem białym szychowym, niebieską astrachanią podszyty, z garniturem, jeden	1

³¹ Sztof (niem. *Stoff*) – tkanina jedwabna, bławat.

34.	Ornat parterowy w kwiaty, z kolumną czerwoną w kwiaty złote, z kampanką szychową, żółtą astrachanią podszyty, z garniturem, jeden	1
Ornaty zielone		
35.	Ornat aksamitny z kolumną białą w róże, z kampanką białą szychową, zieloną kitajką podszyty, z garniturem, jeden	1
36.	Ornat w pasy białe, z kolumną białą lamy srebrnej w kwiaty, z galonem szychowym i białym, czerwoną astrachanią podszyty, z garniturem, jeden	1
37.	Ornat atlasowy, w pasy zielono-niebieskie z kolumną lamy złotej, z galonem szychowym, popielatą kitajką podszyty, bez rekwizytów, jeden	1
38.	Ornat sztofowy w kwiatki różne, z kolumną szychową, czerwoną w kwiatki, z galonem szychowym, czerwonym mamisem ³² podszyty, z garniturem, jeden	1
Ornaty żalobne		
39.	Ornat racemorowy ³³ w pasy, z kolumną materyi białej jedwabnej, w czarne paski, z galonem szychowym, białym, ciemnym mamisem podszyty, z garniturem, jeden	1
40.	Ornat nędzy ³⁴ ruskiej, z kolumną materyi ciemnofioletowej w różne szychowe kwiaty, z tasiemką czarną, astrachanią podszyty, z garniturem, jeden	1
41.	Ornat adamaszkowy z kolumną ciemnej materyi w paski zielone, z galonem szychowym, czarną astrachanią podszyty, z dobranym garniturem, jeden	1
42.	Ornat materyi ciemnofioletowej w różne szychowe kwiaty, z galonem szychowym, popielatą kitajką podszyty, bez garnituru, jeden	1

Nr	Kapy	Sztuki
1.	Kapa materyi parterowej popielatej, z szczytem materyi niebieskiej, w kwiaty srebrne, z kampanką złotą, różowym mamisem podszyta, z klamerką srebrną, jedna	1

³² Mamis – najprawdopodobniej błędnie przepisane zamiast: tamis – tkanina z długiej wełny czesankowej.

³³ Racimora, racimir, ratsymor – tkanina jedwabna, być może wzorzysta. Używana w Polsce w XVIII wieku na letnie kontusze, żupany, szlafroki, salopy i odświętne ubrania żydowskie.

³⁴ Nędza – potocznie: tkanina jedwabna lub półjedwabna szychem przerobiona w gorszy gatunek alheruntu.

2.	Kapa materyi partowej białej w różne kwiaty, z szczytem takiej-że materyi w kwiaty srebrnoróżowe, z galonem szychowym, żółtą astrachanią podszyta, z klamerką srebrną, jedna	1
3.	Kapa atlasowa w pasy pąsowo-fioletowe, z galonem żółtym, szychowym, popielatym mamisem podszyta, z klamerką blaszaną, jedna	1
4.	Kapa ciemnej materyi w paski atlasowe, z szczytem materyi w paski fioletowe, z galonem szychowym, kitajką podszyta, z klamerką blaszaną, jedna	1
5.	Kapa racemorowa czarna, z szychem aksamitnym czarnym, z galonem szychowym białym, czarną astrachanią podszyta, z klamerką blaszaną, jedna	1

[k. 4] Opisanie bielizny kościelnej i dalszego ubioru

Alb w ogóle ośm, z tych jedna obrąbkowa i siedem płóciennych	8
Komż kapłańskich płócienna, jedna, dwie perkalowe i jedna muslinowa, w ogóle cztery	4
Komż dla chłopców perkalowych trzy	3
Tuwalni ³⁵ płóciennych siedemnaście	17
Ręczników ołtarzowych różnego płótna piętnaście	15
Ręczników do lawaterza cztery	4
Korporałów w ogóle jedenaście, z tych: batystowych ³⁶ jeden, trzy płótna holenderskiego i siedem tkackiego	11
Puryfikaterzy różnego płótna trzydzieści	30
Humerałów różnego płótna ośm	8
Pasków różnych pięć	5
Tabernakulów ³⁷ różnych cztery	4
Welon pod krzyż na wielki ołtarz różnych cztery	4

³⁵ Tuwalnia – rodzaj ręcznika, przez który kapłan trzyma monstrancję (welum).

³⁶ Batyst (od imienia wynalazcy Baptiste Chambray) – cienka tkanina, zwykle lniana lub bawełniana, jednobarwna albo wzorzysta, używana także na bieliznę kościelną (liturgiczną).

³⁷ Tabernakulum – w kościołach rzymskokatolickich mała, zamykana na klucz szafka stojąca pośrodku tylnego brzegu mensy ołtarzowej, przeznaczona do przechowywania hostii i komunikantów. Zwykle wykonywane z drewna, wewnątrz objane białym jedwabiem. W średniowieczu wmurowywano niekiedy tabernakulum w ścianę obok ołtarza głównego. Tabernakulum wmurowane lub wolno stojące zwane jest czasem błędnie cyborium.

Antypediów ³⁸ różnych sześć	6
Bursa ³⁹ do chorych jedna	1
Sukno czerwone na gradusy wielkiego ołtarza z pięcioma kawałkami sześć	6
Całun z dymy ⁴⁰ ciemnej z czerwonym we środku krzyżem	1
Dalszy sprzęt kościelny	
Ołtarzyk do procesji snycerskiej roboty z obrazem z jednej strony Ś[więtej] Trójcy, a z drugiej Ś[więtego] Mikołaja, z firankami muślinowymi ⁴¹ , jeden	1
Baldachim z szczytem czerwonym, z środkiem i brzegami materji szycowej, żółtej, w paski fioletowe o dwóch rękojeściach, jeden	1
Chorągwi różnych siedm	7
Gradusów przedołtarzowych w ogóle siedem, z tych przy wielkim ołtarzu trzy, i po dwa przy ołtarzach Najświętszej Panny i Ś[więtego] Michała, wszystkie stolarskiej roboty czerwono malowane	7
Ławek stolarskiej roboty w ogóle dziesięć, z tych dwie na prezbiterium i na środku kościoła z lewej i prawej strony po cztery, wszystkie żółto malowane	10
Krzeseł z poręczami skórą obite, jedno	1
Szafka przy chrzcielnicy na czterech słupkach z kratkami w postaci pulpitu stolarskiej roboty, mahoniem malowana, jedna	1
Lichtarz drewniany stolarskiej roboty, malowany, do paschału, jeden	1
Konfesjonałów stolarskiej roboty, niebiesko malowanych, dwa	2
Krzyż do procesji drewniany, czerwono malowany z passyjką brązową, jeden	1
Krzyż drewniany na podstawie w postaci skały z passyjką mosiężną biało malowany, częścią pozłacany, jeden	1

³⁸ Antependium – zasłona ścianki frontowej ołtarza.

³⁹ Bursa – sztywna torebka z tkaniny do przechowywania lub koperta ze sztywnego materiału, w której prezbiter, diakon lub akolita zanoszą Komunię Świętą do chorych. Jest zawieszana na szyi i widoczna dla przechodzących obok szafarza, by mogli oni oddać cześć niesionemu Ciału Pańskiemu.

⁴⁰ Dyma (dymka) – tkanina lniana, bawełniana, o lnianej osnowie i bawełnianym wątku lub konopna, głównie biała, potem też kolorowa. Pochodzi ze Wschodu. Do Polski sprowadzana od XVI do XVIII w., wyrabiana w XVIII w. w Małopolsce, a w w. XIX w wielu ośrodkach płóciennictwa.

⁴¹ Muślin (franc.) – delikatna, przezroczysta tkanina jedwabna, rzadziej bawełniana, o luźnym splocie płóciennym, zwykle jednobarwna, czasem drukowana.

Triangułów ⁴² do lamp większych dwa i tyleż mniejszych, w ogóle cztery	4
Skrzyń bez zamków dwie	2
Podstawa do miednicy o trzech nóżkach, malowana, stolarskiej roboty, jedna	1
Skabellum ⁴³ o trzech stopniach czerwono malowanych, jedno	1
Mary ⁴⁴ nowe, stolarskiej roboty, jedno	1
Katafalk o dwóch gradusach, z dwoma podstawkami, nowy, czarno malowany, jeden	1
Latarnie do procesji z rękojeściami pojedynczemi, cztery	4

Opisanie klejnotów, złota, srebra, itd.

	Sztuki	Funt	Loty
Klejnotów prócz trzech kamuszków czeskich w koronie obrazu Matki Boskiej nie ma. Monstrancja w figurze arki, połączana, próby szóstej, waży funtów cztery, lotów dwadzieścia dwa	1	4	22
Puszka do Sanctissimum wewnątrz i zewnątrz wyślacana, próby szóstej, jedna, waży funt jeden	1	1	–
Kielichów cztery, z tych: próby szóstej trzy, jeden wewnątrz, a dwa i zewnątrz wyślacane, czwarty próby trzynastej matowej roboty, z sześcioma kamuszkami granatkami wewnątrz i zewnątrz wyślacany, i cztery do nich pateny próby szóstej, wszystkie w ogóle waży funtów pięć i lotów dziesięć	4	5	10
Ampulek wewnątrz wyślacanych dwie, z tacką do nich próby czternastej, w ogóle waży lotów dwadzieścia sześć, ofiarowane przez pułkownika Pawła Karsnickiego	3	–	26
Ampulek dwie, próby szóstej, wewnątrz wyślacane, waży lotów cztery	2	–	4
Vascula ⁴⁵ do SS[=Świętych] Olejów, szóstej próby, waży lotów sześć	3	–	6

⁴² *Triangulus* (łac.) – trójkąt; tu w znaczeniu: podstawka na świecę.

⁴³ *Scabellum* (łac.) – taboret, stołeczek.

⁴⁴ Mary – nosze dla zmarłych, także podwyższenie, na którym ustawia się trumnę; trumna ze zwłokami stająca na podwyższeniu.

Vasculum do chorych wewnątrz wyzłacane, trzynastej próby, ważą lotów cztery	1	–	4
Koron w obrazie Matki Boskiej w części połączanych, próby dziesiątej trzy, ważą lotów piętnaście	3	–	15
Szata Matki Boskiej (na niej zawieszony gryf miedziany, dwa kanonickie dystynktoria ze sznurkiem połączanym, Order Ś[więtego] Włodzimierza ⁴⁶ i trzy sznurki różnych kolorów) w części połączana, dziesiątej próby, jedna, waży funtów trzy, lotów cztery	1	3	4
Gwiazdeczka na koronie Zbawiciela, dziesiątej próby, siedm, ważą lotów trzy i pół	7	–	3½
Miedź			
Kociołek do chrztu w figurze wazona, pobielany, z nakrywką, jeden, waży funtów sześć	1	6	–
Wotów na obrazie Zbawiciela posrebrzanych dwa, ważą lotów pięć	2	–	5
Łyżka do odlewania świec, połamana, jedna, waży funt jeden	1	1	–
Mosiądz			
Lichtarzów na wielkim ołtarzu ośm, ważą funtów dwadzieścia cztery	8	24	–
Kociołek do aspersioni jeden, waży funtów sześć	1	6	–
Miednica przy drzwiach wielkich do wody święconej, pobielana, jedna, waży funtów trzy	1	3	–
Turybularzów ⁴⁷ pobielanych dwa, ważą funtów cztery	2	4	–
Łódka do kadzidla z łyżeczką, jedna, waży lotów ośm	1	–	8
Lawaterz z kubkiem, jeden, waży funtów trzy	1	3	–

⁴⁵ *Vasculum* (łac. małe naczynie) - nieduże naczynie liturgiczne z wodą, zazwyczaj stojące przy tabernakulum, służące do obmycia palców przez szafarza po udzieleniu Komunii świętej.

⁴⁶ Order św. Włodzimierza – odznaczenie za zasługi cywilne i wojskowe w Rosji carskiej. Został ustanowiony dnia 22 IX 1782 roku przez carycę Katarzynę II z okazji 20 jubileuszu jej panowania. Order był poświęcony św. Włodzimierzowi Wielkiemu (ok. 958-1015), księciu ruskiemu, budownicemu potęgi Rusi Kijowskiej, który rządził w Kijowie od ok. 980, a w 988 roku wprowadził z Bizancjum chrześcijaństwo jako religię państwową. Jego imię w kalendarzu kościelnym występuje od XIV wieku.

⁴⁷ Trybularz – naczynie służące do liturgicznego okadzania, wyrabiane ze złota, srebra, brązu, miedzi lub innego metalu, z przykryciem zawieszonym na jednym lub kilku łańcuszkach, zakończonych odpowiednim uchwytem. Może być stojący lub wiszący.

Kubek na gzemsach ołtarzowych Matki Boskiej i Ś[więtego] Michała, cztery, ważą funtów dziewięć	4	9	–
Kropielniczek dwie, ważą lotów pięć	2	–	5
Passyjek cztery	4	–	–
Krzyż w ścianie przy chrzcielnicy, jeden	1	–	–
Krzyż ręczny w zakrystii, pobielan, jeden, waży funtów dwa	1	2	–
Łopatek do SS[=Świętych] Olejów dwie, ważą lotów cztery	2	–	4
Pieczęci kościelnych dwie, na jednej Imię Maryi, a na drugiej orzeł rossyjski	2	–	–
Cyna			
Lichtarzów wielkich na ołtarzu wielkim sześć, ważą funtów czterdzieści	6	40	–
Lichtarzów mniejszych na bocznych ołtarzach szesnaście, ważą funtów czterdzieści dziewięć	16	49	–
Lamp wiszących dwie, ważą funtów dziesięć	2	10	–
Krzyż na wielkim ołtarzu jeden, waży funtów ośm	1	8	–
Spiż			
Dzwonów w dzwonnicy cztery, ważą funtów dwa tysiące	4	2000	–
[k. 5] Sygnaturka w kopule jedna, waży funtów trzynaście	1	13	–
Dzwonek przy zakrystyi jeden, waży funtów trzy	1	3	–
Dzwonków przy ołtarzach sześć, wszystkie ważą funtów cztery	6	4	–
Żelazo			
Żelazka do pieczenia opłatków dwa	2	–	–
Cyrkuł ⁴⁸ do robienia komunikantów jeden	1	–	–
Szczypce do ucierania świec jedne	1	–	–
Nożyczki do ostrzygania hostyi jedne	1	–	–
Lichtarzyków małych na wielkim ołtarzu ośm	8	–	–
Lichtarzyków szkłem ozdobionych cztery	4	–	–
Krzyż czuhunny ⁴⁹ na ołtarzu Ś[więtego] Michała jeden, waży funtów pięć	1	5	–

⁴⁸ Cyrkuł (łac. *circulus*) – narzędzie do robienia komunikantów.

⁴⁹ Zuhun – twardy jak z żelaza. Na Litwie czuhunny – żelazny, cuhun lane – lite żelazo.

Księgi kościelne obrządkowe i inne

	Tomy i egzemplarze
Mszalów świętych trzy	3
Mszalików żałobnych dwa	2
Ajend, większa i mniejsza, dwie	2
Kancjonałik ⁵⁰ pisany jeden	1
<i>Księga Bractwa Ś[więtej] Trójcy</i> , jedna	1
Biblia łacińska ⁵¹ jedna	1
<i>Komentarz na ewangelie</i> Natalisa Aleksandra ⁵² , tom jeden	1
<i>Komentarz na ewangelie</i> Augustyna ⁵³ , tomów dwa	2
<i>Komentarz na ewangelię</i> Orygenesza, tom jeden	1
<i>Homilia</i> Chryzostoma ⁵⁴ , tom jeden	1

⁵⁰ Kancjonał – zbiór popularnych kościelnych pieśni religijnych lub śpiewów liturgicznych – kantyk i kantyczek. Nazwa z czasem zastąpiona przez bardziej spopularyzowaną „kantyczki”.

⁵¹ Biblia łacińska – *Wulgata* z poprawkami wprowadzonymi w 1592 roku: tzw. wersja sykstyńsko-klemetyńska. Oficjalna wersja Biblii Kościoła rzymskiego.

⁵² Natalis Aleksander (1639-1724) - dominikanin pochodzenia francuskiego, doktor teologii, zajmował się pracą kaznodziejską.

⁵³ Komentarz napisany w latach 406-430 przez Augustyna z Hippony, doktora Kościoła, który tworzył na przełomie IV/V wieku w Italii oraz w Północnej Afryce, głównie w Hipponie, gdzie był biskupem i w Kartaginie stolicy prowincji kościelnej: *In Iohannis Evangelium tractatus centum viginti quatuor (Homilie na Ewangelię św. Jana)*, przełożył Wł. Szoldrski, [w:] Tenże, *Homilie na Ewangelię i Pierwszy List św. Jana*, Warszawa 1974, cz. 1, s. 544, cz. 2, s. 9-379.

⁵⁴ Homilie to większa część dorobku pisarskiego św. Jana Chryzostoma. Spośród *Homilii egzegetycznych do ST i NT* zachowały się dwie serie na temat księgi Rodzaju – 9 homilii i 67 homilii wygłoszonych w 388 roku, homilie do 58 wybranych psalmów, 5 homilii o Annie matce Samuela, 3 homilie o Dawidzie i Saulu, 88 homilii do *Ewangelii św. Jana*, 55 homilii do *Dziejów Apostolskich*, 400 homilii wygłoszonych w Konstantynopolu, 32 homilie do *Listu św. Pawła Apostoła do Rzymian*, 74 homilie do *1 i 2 Listu do Koryntian*, 24 homilie do *Listu do Efezjan*, 15 homilii do *Listu do Filipian*, 12 homilii do *Listu do Kolosan*, 16 homilii do *1 i 2 Listu do Tessaloniczan*, 34 homilie do *Listu do Hebrajczyków*. Homilie dogmatyczno-polemiczne: 12 homilii o tajemnicy Boga, 8 homilii przeciw Żydom, czyli chrześcijanom uczęszczającym do synagogi. F. D r a c z k o w s k i, *Jan Chryzostom, Jan Złotousty*, EK, t. 7 Lublin 1997, kol. 767.

<i>Kazania</i> Fabriusza ⁵⁵ , tom jeden	1
<i>Teologia</i> Tamburyniego ⁵⁶ , tom jeden	1
<i>Teologia</i> Lacrois ⁵⁷ , tomów dwa	2
<i>Homilie</i> Białobrzeskiego ⁵⁸ tomów cztery	4
<i>Prawo kanoniczne</i> Barbozy ⁵⁹ , tom jeden	1
<i>Historia Kościoła</i> Euzebiusza Pamfila ⁶⁰ , tom jeden	1

⁵⁵ Faber Stapulensis Jacobus, właśc. Lefèvre d'Étaples Jacques (ok. 1455-1536), humanista, filozof, teolog francuski. Dokonał pierwszego kompletnego przekładu Biblii na język francuski. Był autorem dzieł teologicznych, m.in.: *De Maria Magdalena, Triduo Christi, Et ex tribus una Maria, disceptatio*, Paris 1517; *Commentarii in quatuor Evangelia*, Basel 1523; *Commentarii in Epistolas catholicas*, Basel 1527. S. Kamiński, *Faber Stapulensis, Encyklopedia Filozofii*, t. 3 Lublin 2002, s. 356-357.

⁵⁶ Tamburini Tomasz (1591-1675) – jezuita włoski, wykładał teologię dogmatyczną i moralną. Słynął z wielkiej świątobliwości i daru nauczania. W większości pisał z dziedziny teologii moralnej (o spowiedzi, Komunii Świętej, Mszy Świętej, o przykazaniach), które doczekały się powtórnych wydań. Por. M. Nowodworski, *Encyklopedia Kościelna*, t. 28, Warszawa 1905, s. 179.

⁵⁷ Lacroix Claude (1652-1714) – jezuita, teolog moralista. Po wstąpieniu do zakonu w 1673 roku i przyjęciu święceń kapłańskich w 1684 roku uczył w kolegiach jezuickich, następnie wykładał filozofię i teologię moralną. Dziełem, które przyniosło mu sławę, była *Theologia moralis*, t. I-VIII, Köln 1707-1714, dzięki której uważany był za jednego z najlepszych moralistów swego okresu. W ciągu pół wieku ukazało się 25 wydań poprawionych i uzupełnionych. R. Dziura, *Lacroix Claude*, EK, t. 10 Lublin 2010, kol. 355-356.

⁵⁸ Białobrzeki Marcin (ok. 1530-1586) – cysters, teolog, kaznodzieja. Napisał: *Wykład świętych ewangelii niedzielnych i świąt uroczystych*, t. I-IV, Włocławek 1838-47. Jako przedruk tego wydania ukazały się w 1854 roku we Włocławku jako: *Homilie X. B.*

⁵⁹ Barbosa Agostino (1590-1649) - prawnik, kanonista, biskup Otrantu. Napisał m.in.: *Iuris ecclesiastici universi*, t. I-III, Lyon 1633-1634. Pisał wiele, a jego dzieła doczekały się licznych wydań we Francji, Włoszech, Hiszpanii i Niderlandach. W latach 1657-1675 wydano w Lyonie wszystkie dzieła Barbosa (19 tomów) i w 1716 roku (20 tomów) razem pt. *Opera omnia*. J. Grzywacz, *Barbosa Agostino*, EK, t. 2 Lublin 1985, kol. 24.

⁶⁰ Euzebiusz z Cezarei (ur. ok. 263-339) – pisarz, apologeta, historyk, zwany ojcem historii Kościoła, biskup Cezarei od 313 roku. Uczeń Pamfila z Cezarei, obrońcy twórczości Orygenesza, jako wyraz oddania dla swego mistrza przyjął przydomek *syn Pamfila*. W sporze z arianami stał po stronie partii zwalczającej nicejczyków. Największą sławę przyniosły mu dzieła historyczne. Jest autorem historii kościelnej (*Ekklesiastike historia*, wyd. polskie w przekładzie A. Lisieckiego, 1924) w 10 księgach. To pierwsza próba przedstawienia dziejów Kościoła od założenia do zwycięstwa Konstantyna Wielkiego nad Licyniuszem w 324 roku. Przedstawia w niej sukcesję biskupów w najważniejszych Kościołach lokalnych, poglądy pisarzy kościelnych, błędy herezji. F. Drązkowski, *Euzebiusz z Cezarei*, EK, t. 4 Lublin 1985, kol. 1351-1352.

<i>Mundus Symbolicus</i> ⁶¹ , tom jeden	1
<i>Hermeneutyka</i> Jansensa ⁶² , tomów dwa	2
<i>Słownik łacińsko-polski</i> Knapskiego ⁶³ , egzemplarz jeden	1
Ewangeliczka jedna	1

<i>Księgi metryk chrzestnych</i>	1) Od r. 1679 d[nia] 24 sierpnia do r. 1784 d[nia] 24 marca	1
	2) Od r. 1787 d[nia] 13 stycznia do r. 1800 d[nia] 11 grudnia	1
	3) Od r. 1801 d[nia] 1 stycznia do r. 1826 d[nia] 24 marca	1
	4) Od r. 1827 d[nia] 27 stycznia do r. 1848 d[nia] 31 października	1
	5) Od r. 1848 d[nia] 18 września w kontynuacji	1
<i>Księgi metryk ślubnych</i>	1) Od r. 1671 d[nia] 20 grudnia do r. 1783 d[nia] 14 listopada	1
	2) Od r. 1784 d[nia] 10 października do r. 1800 d[nia] 11 listopada	1
	3) Od r. 1804 d[nia] 23 stycznia do r. 1826 d[nia] 10 czerwca	1
	4) Od r. 1827 d[nia] 25 września do r. 1848 d[nia] 19 września	1

⁶¹ Picinelli Filippo (1604-1678), uczony, opat włoski. Autor *Mundus symbolicus, in emblematum universitate formatus, explicatus, et tam sacris, quam profanis eruditionibus ac sententiis illustratus...*, t. 1-2, Coloniae Agrippinae 1687.

⁶² Hermeneutyka – zapoczątkowana w starożytnej Grecji, sztuka interpretacji tekstów literackich. Tu chodzi prawdopodobnie o Corneliusa Jansena Starszego (1510-1576), biskupa Gandawy, biblistę, który studiował filozofię, teologię i starożytne języki orientalne w Gandawie i Lowanium, a następnie był profesorem egzegezy na uniwersytecie w Lowanium i autorem komentarzy biblijnych. Uczestniczył w ostatnich sesjach Soboru Trydenckiego (VI-XII 1563) jako delegat uniwersytetu i króla hiszpańskiego Filipa II. Przeciwwstawiał się wpływowi protestanckim w swojej diecezji. S.J. K o z a, *Jansen Cornelius Starszy*, EK, t. 7 Lublin 1997, kol. 988-989.

⁶³ Ks. Knapiusz Grzegorz, Cnapius, Knapski (ok. 1564-1639) – polski jezuita, filolog, pisarz, poeta, filozof, nauczyciel kolegów jezuickich. Główne jego dzieło to słownik polsko-łacińsko-grecki: *Thesaurus Polono-Latino-Graecus* (tom I-III, wydany w Krakowie 1621-1632. W 1643 roku wydano poszerzony tom I, uznawany za najlepszą publikację tego rodzaju w Polsce przedrozbiorowej, powszechnie wykorzystywany w szkolnictwie XVII-XVIII wieku. Oprócz polsko-łacińskiego materiału leksykalnego (tomy I-II) słownik Knapiusza zawiera zbiór polskich przysłów i sentencji (tom III – *Adagia Polonica*). Por. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, Kraków 1996, s. 285; R. S a w a, *Knapiusz, Knapski, Cnapius, Gnap Grzegorz*, EK, t. 9 Lublin 2002, kol. 199.

	5) Od r. 1848 d[nia] 19 września w kontynuacyi	1
<i>Księgi metryk pogrzebowych</i>	1) Od r. 1721 d[nia] 27 kwietnia do r. 1784 d[nia] 8 kwietnia	1
	2) Od r. 1785 d[nia] 12 marca do r. 1800 d[nia] 28 grudnia	1
	3) Od r. 1801 d[nia] 5 stycznia do r. 1826 d[nia] 31 grudnia	1
	4) Od r. 1827 d[nia] 19 stycznia do r. 1848 d[nia] 3 sierpnia	1
	5) Od r. 1848 d[nia]. 3 sierpnia, w kontynuacyi	1
<i>Egzaminów przedślubnych</i>	Od r. 1827 d[nia] 25 września, w kontynuacyi	1
<i>Status animarum</i>	Od r. 1828 do r. 1835 i do r. 1838, i od r. 1852, w kontynuacyi	4

Zewnątrz kościoła plac cmentarzem zwany, w kwadrat, sztachetami ogrodzony: do którego brama także podwójna z takiemż z obu stron furtkami. Także furtka prowadząca na uliczkę do plebanii. Na cmentarzu z lewej od bramy strony dzwonnica drewniana, dwupiętrowa w kwadrat, w figurze wieży zbudowana, tarcicami nowo oszalowana, z dachem gontowym, na którym krzyż żelazny w promieniach, w niej są cztery dzwony, których waga wyżej opisana. Oprócz dzwonnicy wymurowane są dwa nagrobki rodziny Roszkowskich i Zienkowiczowej.

Mogiłki parafialne. Po prawej stronie kościoła, na niezbyt wielkiej odległości na polu znajduje się plac w prostokąt wałem okopany, poświęcony na mogiły parafialne, za nim są trzy krzyże drewniane malowane i kilka starych sosen.

Dywiński kościół graniczy z parafialnymi kościołami od północy kobryńskim i horodeckim; od 1-go odległy na wiorst⁶⁴ 34, a od 2-go letnią porą na wiorst 37. Zimą zaś gdy błota zamarzają – na wiorst 21. Od wschodu z ratneńskim wołyńskiej guberni na wiorst 35. Od południa i zachodu z krupczyckim, odległym na wiorst 35. Od miasta gubernińskiego Grodna odległy na wiorst 230, od powiatowego Kobrynia 34 wiorst. Administratorem tego kościoła jest ksiądz Feliks Bugajło⁶⁵, karmelita dawnej reguły.

⁶⁴ *Wiorsta* (ros. *wiersta*) – dawna rosyjska jednostka długości, równa ok. 1,07 kilometra.

⁶⁵ Bugajło Feliks - karmelita, urodzony w 1800 roku, wyświęcony w 1823 roku, zmarł w 1884 roku w Wilnie. W latach 1855-1860 był administratorem w Dywinie, w dekanacie Kobryń, w archidiecezji wileńskiej. W klasztorze karmelitów w Wilnie był

Słudzy kościelni: organista Jan Tynkiewicz wolnoskaskowy⁶⁶, wyznania rzymskokatolickiego. Zakrystiana i dziańów do dzwonienia nie ma, w potrzebie do posług kościelnych i do dzwonienia najmuje pleban miejscowych miasteczka Dywina.

W dywińskiej parafii liczy się parafian płci męskiej i żeńskiej w ogóle do czterech set, podług rejestru, corocznie w tym celu spisującego się. Fiałialnych i przyłączonych kościołów nie ma. Księgi metryczne zaprowadzone od roku 1671, które porządnie i bezpiecznie są utrzymane. Tudzież księgi dla zapisywania rozporządzeń wyższej zwierzchności i rządu znajdują się na należywym stanie.

Opisanie funduszowych zabudowań

Od rynku z prawej strony brama podwójna nowa ze sztachet na zawiasach i krukach żelaznych z takąż obok furtką. Dalej też po prawej ręce dom mieszkalny w roku 1856 z drzewa ciosanego w słupy nowo postawiony. Dach słomą pokryty, z dwoma nad nim wyprowadzonymi kominami, ma długości 17 arszynów, a szerokości 10. Przy wejściu od rynku ganek szklany z takiemiz drzwiami, przy których zamek wewnętrzny. Z niego drzwi do sionek stolarskiej roboty na zawiasach i krukach żelaznych z klamką. Z sieni po lewej ręce takież drzwi do pokoju, z prawej strony pokoju piec ceglany. Okien w tym pokoju w drzewo oprawnych z sześcioma szybami cztery. Z tegoż pokoju takież drzwi do małego pokoiku, z którego jedne drzwi po prawej ręce do pokoju we wszystkim podobnego do pierwszego, w którym okien takich ze trzy i piec fizyczny. Drugie drzwi z małego pokoiku do kuchni, szklane podwójne i z obu stron okna wąskie trzyszybowe, w kuchni okien sześcioszybowych dwa i piec chlebowy. Z kuchni po prawej ręce drzwi stolarskiej roboty do składziku, w którym okno jedno sześciuszybowe. [k. 6] Drugie, podobne drzwi z kuchni prowadzą do sionek przybudowanych, w których okno jedno wielkie, a drugie małe, z nich drzwi po lewej ręce prowadzą na dziedziniec. W ca-

ostatnim magistrem nowicjatu, który po 1864 roku władze rosyjskie zamknęły. Na początku lat 70. XIX wieku był kuratem przy kościele karmelitańskim pw. Wszystkich Świętych w Wilnie, a w 1878 roku stanął na czele tego konwentu, którym kierował w latach 1881-1882 oraz od końca 1883 roku do śmierci. Jego staraniem wileński kościół Wszystkich Świętych został odnowiony.

⁶⁶ Wolnoskaskowy, tu: stanu wolnego.

łym domu stolowanie i podłoga z tarcic, w kuchni i składziku posadzka z gliny i wszystkie okna i drzwi lamperiami opatrzone.

Z drugiej strony dziedzińca po lewej ręce dom mieszkalny plebański, drewniany, zbudowany z drzewa piłowanego w węgiel gładki roku 1852, z dachem ze słomy i kominem nad nim wyprowadzonym. Ma długości 23, a szerokości 11 arszynów. Na wejście ganek z drzewa w słupy zbudowany, drzwi do niego taflowe podwójne z zamkiem wewnętrznym, na zawiasach i krukach żelaznych, w nim po bokach dwa okna o sześciu szybach, a dwa z frontu po trzy szyby. Z ganku wejście do przedpokoju, z którego naprzeciw wejścia drzwi taflowe podwójne z zamkiem wewnętrznym do małego pokoiku, w którym okno jedno o sześciu szybach, z przedpokoju po lewej ręce drzwi taflowe pojedyncze z zamkiem wewnętrznym do pokoju, w nim okiem sześciuszybowych dwa, z tego po prawej stronie wejście do drugiego pokoju w którym takichże okien dwa. Piec fizyczny z cegły ogrzewa oba pokoje. We wszystkich tych pokojach sufit i podłoga z tarcic. Po prawej ręce z przedpokoju drzwi taflowe podwójne na zawiasach i krukach żelaznych z klamką do drugiej połowy domu, w tym pokoju okno sześciuszybowe jedno, w nim piec chlebowy z cegły z kapturem, sufit z tarcic, posadzka z gliny, z tego pokoju po lewej ręce drzwi taflowe prowadzą do drugiego pokoju, w nim okno jedno sześciuszybowe, piec fizyczny z cegły, sufit i podłoga z tarcic, z tego po prawej ręce drzwi stolarskiej roboty, na zawiasach i krukach żelaznych, z klamką, prowadzą do spiżarni w której okno sześciuszybowe jedno, stolowanie z tarcic, posadzka gliniana. Z pokoju pierwszego naprzeciw wejścia z przedpokoju drzwi stolarskiej roboty na zawiasach i krukach żelaznych z klamką prowadzą do sieni obszernych; w nich okno jedno sześciuszybowe i drzwi stolarskiej roboty na zawiasach i krukach żelaznych z klamką prowadzącą na dziedziniec.

O kilka kroków od domu studnia ze źródłem z dylów sosnowych, nowo zbudowana, w niej pompa sosnowa, która sz[ach]tem⁶⁷ stolarskiej roboty obudowana, daszek na niej czerwono a boki szaro olejno pomalowane. Dalej nieco oficyna z drzewa w słupy pobudowana, dach słomą pokryty, z kominem nad nim z cegły wyprowadzonym, przy wejściu drzwi stolarskiej roboty na zawiasach i krukach żelaznych z klamką, tu dwa okienka małe o trzech szybach. Stąd drzwi podobne do drugiego pokoiku, w którym dwa okna o czterech szybach i piec chlebowy

⁶⁷ Szacht - w budownictwie obudowany lub nieobudowany pionowy kanał.

z cegły. Stąd po prawej ręce drzwi podobne pierwszym, do trzeciego pokoiku, w którym także dwa okienka małe o trzech szybach, w tym domku stalowanie z tarcic, posadzka z gliny. W końcu tego domku, pod jednym dachem dobudowano chlewek-kołosznia na skład drzewa o trzech drzwiach ciesielskiej roboty na biegunach i spichlerz drewniany z dwiema stronami, słomą pokryty, do obu stron drzwi ciesielskiej roboty na zawiasach i krukach żelaznych z zamkami wewnętrznymi. W obu podłoga i stolowanie z tarcic. Po drugiej stronie dziedzińca naprzeciw spichlerza stodoła nowo przybudowana z dachem słomianym, w niej drzwiów ciesielskiej roboty naprzeciw siebie leżących dwoje. Dalej pod tymże dachem w jednej linii wozownia, do której drzwi także ciesielskiej roboty na biegunach, w niej z frontu dwa małe okienka o trzech szybach. Z lewej strony domu mieszkalnego na końcu dziedzińca stajnia drewniana z dachem słomianym, z dwiema udziałniami stronami, do obu drzwi pojedyncze z tarcic na biegunach. Ze stajnią połączona obora drewniana w figurze kwadratu z dachem słomianym, wewnątrz drzwi pojedynczych troje z tarcic na biegunach. Połowa obory zajmuje się dla bydła, a druga połowa służy na skład siana.

Ogrodzenie dziedzińca i ogrodów z kołków sosnowych łożą⁶⁸ przeplatanych w dole i w górze.

Ilość ziemi kommisją delegowaną od Izby Grodzieńskiej Dóbr Państwa 1848 r. na fundusz wydzielonej.

	Dziesięciny	Sznury
Funduszowa ziemia składa się z trzech części, mianowicie: (rynkowego), pod kościołem, probostwem i ogrodami omego gruntu	8	–
Uroczysko Stanowiszcze	12	–
Uroczysko Łazy	7	–
W tych częściach i uroczyskach, podług planu uczynionego skarbowym komornikiem Mystkowskim w 1854 roku, zawiera się szczegółowo następnie: sianożęciach ⁶⁹ <w> Łazach i Stanowiszczach, sześć	6	–

⁶⁸ Łoza – potocznie: gałąź, witka wierzbowy.

⁶⁹ Sianożęć – łąka z której trawę zbierano na siano.

Oprócz wyżej wymienionej ziemi liczy się z nieużytków	15	93
Zatem w ogóle z nieużytkami	48	93

Wypasy dla bydła i koni wyżej pomieniona komisysja zapewniła wspólnie z byłą funduszową plebańską, a teraz skarbową jurysdyką.

Na opisanej ziemi, a mianowicie uroczysku Stanowiszcze posiano na rok 1860 żyta zimowego szanków 8 (*szank* miara znaczy ćwierć beczki wileńskiej).

Dochód	Srebrem	
	Ruble	Kopiejki
Pensyi rocznej etatem przeznaczonej rubli srebrem dwieście trzydzieści	230	–
Z wydzielonej ziemi rubli srebrem pięćdziesiąt	50	–
Z dobrowolnych ofiar za spełnianie niektórych posług duchownych parafianom rubli srebrem dziesięć	10	–
W ogóle przychodu rocznego rubli srebrem dwieście dziewięćdziesiąt	290	–
Dziesięcin i annat nie ma. Uwaga 1. Do[chód] z wydzielonej ziemi cały prawie obraca się na najęcie robotnika do uprawy roli, zebrania zboża, wymłócenia i zebrania siana. Uwaga: Kahał ⁷⁰ dywiński, podług wydanej w roku 1770 dnia 6 czerwca znajdujący się w Archiwum Diecezjalnym Wileńskim submissyi, obowiązanej dawać kościołowi dywińskiemu corocznie po dwa pudy ⁷¹ łożu na światło, lecz od roku 1842 daniny tej nie dostarcza.		
Rozchód		
Na utrzymanie kościoła, jako to: światło, wino, na opłatę sług kościelnych, reparację ornatów, wymycie bielizny i inne mniejsze potrzeby, ekspensuje ⁷² się r[ubli] sr[ebrych] osiemdziesiąt	80	–

⁷⁰ Kahał – samorząd żydowski, w lokalnych społecznościach, spełniający funkcje administracyjno-skarbowe, sądownicze, religijne i wychowawcze, także potoczne określenie skupisk żydowskich z własną organizacją wewnętrzną i samorządem.

⁷¹ Pud – dawna rosyjska jednostka masy, równa 40 funtom, czyli 16,38 kilograma. Zniesiona formalnie po rewolucji październikowej.

⁷² Ekspensować (*lac. expenso*) – przestarzałe, wydawać pieniądze, ponosić koszty, zużywać.

Na utrzymanie plebana, mieszkalnego domu i potrzebnej posługi dotąd, wydatkuje się rubli srebrem sto sześćdziesiąt	160	–
Na utrzymanie koni i pojazdu do dojeżdżania do chorych i zwizytowania parafii dotąd, ekspensuje się rubli srebrem czterdzieści	40	–
Procent piąty od naznaczonej pensyi dla dziekana rubli sr[ebrem] jedenaście i kopiejek pięćdziesiąt	11	50
W ogóle rozchodu rocznego, oprócz restauracji domu i innych budowli rubli srebrnych dwieście dziewięćdziesiąt jeden i kopiejek pięćdziesiąt	291	50

Porządek nabożeństwa

W dni niedzielne uroczyste i świąteczne otwiera się kościół z rana o godzinie ósmej. Około godziny dziewiętej śpiewają się przez organistego godzinki do Matki Boskiej na organach, które przedłużają się przy innych pieśniach do pół jedenastej. W dniach uroczystych w miejsce godzinek odprawuje się Jutrznia. Od pół jedenastej odmawia się z ludem pacierz, potem katechizm przedłuża się do jedenastej. O godzinie jedenastej rozpoczyna się Msza Ś[więta], summą zwana, za parafian żywych i umarłych: w czasie której po *Credo* mówi się do ludu z ambony kazanie lub homilia. Po sumie śpiewa się przy wystawieniu Najświętszego Sakramentu supplikacja przy niej psalm *Bóg nasz ucieczką...* lub *Przed oczy Twoje Panie*. Na koniec modły za najjaśniejszego cesarza i cały najjaśniejszy dom jego. Po południu w dniach uroczystych i często niedzielnych gdy jest zebranie ludu [k. 7] odprawują się nieszpory.

W dniach tabelnych⁷³ o godzinie 11 śpiewa się Msza Ś[więta], po której dziękczynny hymn *Ciebie Boga chwalimy* za najjaśniejszego cesarza i cały najjaśniejszy dom jego.

Oprócz zwyczajnych uroczystości, jako to: Bożego Narodzenia, Wielkiej Nocy, Zesłania Ducha Ś[więtego] i innych jest uroczystość

⁷³ Dni tabelne – schematyzmy diecezjalne na terenie zaboru rosyjskiego posiadały tabele, w których były zapisane imiona cara i członków jego rodziny z podaniem dat ich urodzin i dnia imienin. W tych dniach należało w parafiach odprawić Mszę Świętą w intencji obchodzącego urodziny lub imieniny członka rodziny carskiej.

Wniebowzięcia Matki Boskiej, która jako tytuł kościoła obchodzi się najuroczyściej z wystawieniem Najświętszego Sakramentu.

Anniwersarzów⁷⁴ nie ma. Obligacyi czytanych w myśl zapisów funduszowych w rok dwieście ośm (= 208), z tych w każdym tygodniu po dwie: we wtorki i soboty za duszę Jana Ruszczyca i po dwie w środy i piątki za kolatorów żywych i umarłych, które się regularnie nie odprawują.

Szpitala i bractwa przy tym kościele nie ma.

Bibliografia

- Drączkowski F., *Euzebiusz z Cezarei*, EK, t. 4 Lublin 1985, kol. 1351-1352.
Drączkowski F., *Jan Chryzostom, Jan Złotousty*, EK, t. 7 Lublin 1997, kol. 767.
Dziura R., *Lacroix Claude*, EK, t. 10 Lublin 2010, kol. 355-356.
Grzywacz J., *Barbosa Agostino*, EK, t. 2 Lublin 1985, kol. 24.
Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, Kraków 1996.
Kamiński S., *Faber Stapulensis, Encyklopedia Filozofii*, t. 3 Lublin 2002, s. 356-357.
Koza S. J., *Jansen Cornelius Starszy*, EK, t. 7 Lublin 1997, kol. 988-989.
Nowodworski M., *Encyklopedia Kościelna (Tamburini Tomasz)*, t. 28 Warszawa 1905, s. 179.
Sawa R., *Knapiusz, Knapski, Cnapius, Gnap Grzegorz*, EK, t. 9 Lublin 2002, kol. 199.

⁷⁴ Anniwersarz (*lac. anniversarium* rocznica) – obchód liturgiczny w Kościele rzymskim z okazji rocznicy śmierci, wyboru papieża, święceń biskupich i kapłańskich, zawarcia małżeństwa oraz poświęcenia kościoła. Składa się na niego Msza Święta wg specjalnego formularza lub przynajmniej z własnymi modlitwami, a także błogosławieństwo lub błogosławieństwo osób obchodzących rocznicę lub jubileusz.

WALDEMAR W. ŻUREK

ВИЗИТАЦИЯ ПРИХОДСКОГО КОСТЕЛА В ДИВИНЕ ВИЛЕНСКОЙ ЕПАРХИИ В 1867 Г.

Содержание

Приход во имя Успения Пресвятой Девы Марии в Дивине, который возник при материальной поддержке польских королей в XVI в., на протяжении своей истории принадлежал разным епархиям. Первоначально входил в состав Луцкой епархии, затем с 1799 – в состав Виленской, а в 1925 г. перешел во вновь созданную Пинскую епархию. Представленная визитация этого костела с 1867 г. является последней, так как в 1866 г. приход был ликвидирован царскими властями. Имущество и историю костела описал последний его настоятель отец Вавжинец Жураковский MIC. Оригинал печатного документа находится в Епархиальном архиве в Дрогичине.

Переклад Лауры Михайлик

WALDEMAR W. ŻUREK

ВІЗИТАЦЫЯ ПАРАФІЯЛЬНАГА КАСЦЁЛА Ў ДЗІВІНЕ ВІЛЕНСКАЙ ДЫЯЦЭЗІЎ 1867 Г.

Скарачэнне

Парафія пад тытулам Унебаўзяцця Найсвяцейшай Марыі Панны ў Дзівіне, якая паўстала пры матэрыяльнай падтрымцы польскіх каралёў у XVI ст., на працягу сваёй гісторыі змяняла дыяцэзіяльную прыналежнасць. Першапачаткова ўваходзіла ў склад Луцкай дыяцэзіі, з 1799 г. – у склад Віленскай дыяцэзіі, а ў 1925 г. перайшла ў новаўтвораную Пінскую дыяцэзію. Прадстаўленая візітацыя гэтага касцёла з 1867 г. з’яўляецца апошняй, паколькі ў 1866 г. парафія была ліквідавана царскімі ўладамі. Інвентар і гісторыю касцёла спісаў яго апошні пробашч айцец Ваўжынец Журакоўскі MIC. Арыгінал друкаванага дакумента знаходзіцца ў Дыяцэзіяльным архіве ў Драгічыне.

Перевод Лауры Михайлик

THE VISITATION OF THE PARISH CHURCH IN DYWIN OF 1867

Abstract

The parish dedicated to the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Dywin, which was financed by the Polish kings, dates back to the seventeenth century. It was part of different dioceses over the years. Initially, it was located in the Diocese of Lutsk, in 1799 in the diocese of Vilnius, and in 1925 it was moved to the Diocese of Pinsk, which was created the same year. The presented visitation of this church of 1867 is the last visitation, the inventory and its history, written down by its last parish priest Wawrzyniec Żurkowski MIC, after the liquidation of the parish in 1866 by the tsarist authorities. The original printed document is stored in the Diocesan Archive in Drohiczyn.

Translated by Aneta Kiper